

lapot azt olvassa magyarázatul: "Ha vakhít és az ágyuk uralkodnak, akkor megnyomorodik a természet, felbomlik a nőkre és férfiakra komponált világ egyensúlya." /No persze akinek a kezét biztos kezek fogják, az nem vét helyesírási hibát./S végülis mindent meg lehet magyarázni. De a tisztességtelenség tisztességtelenség marad. Becsapás, átverés, bővli és blődli- ez a "Jöjj díjre, cinborám". S legalább ne moralizálna! A színház sikerét a közönségen lehet lemérni. Kecskemét zsufolt nézőtérrel képviselteti magát az új bemutatókon, sznobsága teljes fegyverzetében. S izgattottan várja az újabb álponokat, melyeket a prudóriának adnak, avagy a vérfagyasztó Hernádi-blődlik valamelyikét. Pedig Hernádi is megmondta: "Nem minden blődli, ami fénylik."

Ajánlott irodalom: Színház c. folyóirat szeptemberi száma
 Petőfi Népe nov. 1.
 Élet és Irodalom nov. 4.
 Heti Világgazdaság 83/45.

Ábrahám Eszter

+ + +

A. "PROFÁN NÁRCISZ"

Ezen írás szerzője az október 23-i és november 21-i előadást látta. Egy hónap alatt a PROFÁN NÁRCISZ c. "ritusból" "ritus és előadás" lett. Pontosabban: mint egy burok, a ritust körülvette az előadás.

November 21-én este nyolc előtt a várakozók között megjelent egy balonkabátos, szürke kalapos férfi fel-alá sétált és belefotózott az arcokba. A nézők /ekkor már nézők, s nem várakozók/ megjegyezték: ez már az előadás. Valamint ezt: /nevezzük így/ Titkosrendőrt játszik. /Kossuth Lajos használta szóval: szaglárt./ E jelenetsornak a politikai pikantériája mellett sokkal fontosabb a jelentése. Rögzítette a helyet és az időt /az előadás egyetlen teljes időmeghatározó eleme/. Másrészt: ez nem az előadás eleme! Az előadás azzal kezdődik, hogy kicsapódik a klub ajtaja, s a meglepett nézők és a Fotós vakuvillanásai között pózokba áll a Színház Társulat. A Titkosrendőr nem a társulat tagja, viszont éppugy hozzátartozik az előadáshoz, mint a színészek. Ime a színházon kívüli hatalon: burok az előadás körül.

A néző belép a klubba. A benti tér, amely más előadások előtt a nézőké, most nem: a színészeké; a néző tehát színpadra került. A Ruhatáros-lány által körbekínált meleg tea, az arcok előtt tartott tükör kizökkentik a nézőt a helyéről, szerephe kényszerítik. Amibe belecsöppen: a Színház világa. Ez az a burok, amely körül fogja a ritust, a magot.

A ritus azzal a mozdulattal kezdődik, amellyel elhatárolja terét, a fekete pódiumot Nárcisz: lábujjával kört húz maga körül. E pódium: sziget. A szöveg kulcsmondatának ezt véljük: "sikságtól, meredektől egy cseppecske próbál elszakadni." Ilyen leválni akaró Csepp a ritus. Amitől elszakadni akar: a színház. A ritus köré növesztett előadás: a ritus ellenpontozása. A keretjáték, a két bohóc vásári komédiája: a színház (---) a ritus /mint a "műsorfüzet" megnevezi: a nem-színház/. Az előbbi, a Maszk, az utóbbi a levetett Maszk, a meztelenség; ott színészek, itt személyiség. E két pólus között az előadás alatt mindvégig harc folyik. A rendező belenyúlt a ritusba: széttördeli, belekiabáltat, elnyomja, háttérbe szorítja, hogy ezzel még inkább kiemelje. Nárcisz nem szól ki a Szigetről, mintha mindentől elhatárolódott volna, csak kinéz a pódiumról. De ekkor

már nem Nárcisz ő, hanem a Direktor, aki előad; a színész bújik elő. Ez akkor történik, mikor a Titkosrendőr az előadás közben feláll és kinegy. Most mi lesz? Hiszen tőle függ minden: lehet, hogy a következő előadást már nem is játszhatjuk, becsukják a színházat. Ez a pillanat: a rendező mintha negérlené kísérletének lehetetlenségét.

Van ebben az előadásban egy erős öniromikus iz./Ezt az egy hónapos fejlődési folyamatot önreflexióként is felfoghatjuk./ Abból a paradox helyzetből adódik ez, hogy színházban játszák el a nem-színházat, hogy színész alakítja a nem-színészt. A z előadás kezdetén a Szintársulat fotótűzben álló pózai így, ebben a helyzetben hatnak igazán öniromiaként. Önreflexió az a tény is, hogy a rendező belepofáztat a ritusba: az első előadások tapasztalatainak beleszövése az előadásba. Fogalmakra lefordítva: az ideának és az ezt körülvevő valóságnak a viszonyát ez alkalommal előadják.

Ami e két pólus, a ritus és az előadás /mag és a burok/ együttes jelentésben kiad, abban, mint egészben az a lényegi, hogy a ritus teljességgel más, mint a burok, s elhatárolódik attól. Mégis a ritus csak az egészszel teljes egységben érvényes jelentésű, mert így Van, ez a valóságos helyzet.

Van a szövegnek egy ilyen részlete: "az ut velem kezdődik, és visszafelé mutat". Elérkeztünk Samu Attila kísérletének lényegéhez: a fenti sor a ritus jelentőségére is utalhatna. A ritus nemcsak a mai színház megtagadása kíván lenni /megtagadás: gondoljunk a műsorfüzet belső lapjára: nem-színpad, nem-nézőtér, stb./, hanem meghaladása is; az ut, amelyen el kell indulni, visszafelé vezet; a színház születése előtti pillanathoz. E pillanat, e fiktív határvonal innenső oldalán áll a színház, az esztétikai, szórakoztató, stb. funkcióiban autonómmá vált, az életből kivált, attól elidegenedett színház; a tulsó oldalán pedig a társadalomba beágyazott színház, amely tulajdonképpen azonos az étellel, amelyből csak utólag lehet leválasztani azt a részt, amelyet ma színháznak nevezünk, de ekkor még nem vált le. Ugyanigy áll e határvonal két oldalán a színész és a személyiség. "Azonosság: szerelmes benne-lét. Különbözőség: feloldhatatlan magány." E szavakat így is értelmezhetjük: a személyiség - önmagával való azonosság, a színész - önmagától való különbözőség. Ugy vélen; mintha ez a dichotom gondolati modell lenne Samu Attila kísérlete mögött.

A "műsorfüzet" összefoglalva ezt írja a ritusról: a ritus kapcsolatteremtés az istenséggel, közösségi szertartás, amely a szertartásvezető személyek különös jelenléte folytán jön létre, ebből nő ki a közös élmény, amely kiszakadás a hétköznapi létből. E meghatározás néhány helyen, úgy hiszem, téved. Először: a ritus nem emel ki a hétköznapi létből, sőt, a ritusnak az a lényege, hogy az azonos a hétköznapi létrel - a lét ritualizált. Másodszor: a közös élmény nem a szertartásvezető különös jelenlétéből nő ki, nem ez a lényegi, hanem épp a ritualizált lét, az, hogy a szertartásvezető jelenléte épp nem különös, hanem azonos a résztvevők jelenlétével. Itt valóban nincs színész-néző elkülönültség.

Ez az, ami a ritus mai helyzetben való felelevenítésének a gátja. Fogalmra zhatunk úgy is, hogy a ritushoz közös nyelv szükséges, amelyet éppugy él meg a szertartásvezető, mint a résztvevő, s amely transzcendens irányultságu. Ma ilyen jelrendszer nincs. A ritus nemcsak színpadi előadás lehet.

Mintha erre döbbsent volna rá Samu Attila; így az előadás, melyet a ritus köré növesztett, egyszerre önreflexiója a ritusnak s egyben az alapgondolatok pontosabb kifejtése. Magát a ritust is megváltoztatta. A szöveget: az extatikus szóalkozások lerövidültek, ill. eltűntek, a hangsúly áttevődött a lírai részekre. Ez lényeges: csak a lírai szöveg képes kapcsolatteremtésre a nézővel, itt szükség van rá, a mechanikus

szótorlódásoknál nincs: kívül reked. Az előadót Alföldi Róbert helyett Samu Attila játssza. Alföldi Róbert Nárcisza szép akart lenni, de a kitervelt mozdulatok mögül hiányzott az egyéniség. Samu Attila Nárcisza: Samu Attila. Kevésbé vi-
gyázott a test mozgására, jobban a szöveg tartalmára. Jobbá, feszültebbé vált a ritus. Mindez természetes is: a szöveg inkább lírai anyag, mint drámai.

A Profán Nárciszt februárban is bemutatják. A ritus fejlődése tehát még nem ért véget. Ez az írás csak egy pontját mereviti meg a folyamatnak.

Mivel írásom esszé, fenntartom magamnak a tévedés lehetőségét. Mivel a befogadás maga is újraalkotás, amit leírtam, az az én gondolati játékom s nem a Profán Nárcisz alapteóriája.

Takács József

+ + +

... teljesebb le-

... nem teljesebb - lehetőség van a költészetre /Herbst Zoltán/. Attóbbi írás vagy annyira rossz, hogy lehetetlen hozzá értékelő és elemző módon viszonyulni, vagy egy nára megszokottá vált rossz értelmiségi közérzetet közvetít - esetlegesen és pillanatnyilag - versben. Ez utóbbiakban lehet regisztrálni ennek a hangulatnak néhány képszerűen vagy plasztikusan vagy metaforikusan vagy ironikusan felmutatott okát, de ezek még az információjel szintjén is érdektelenek. Csak ismétlik a rosszat, de fölülmenekedni, ellökni, legyőzni már nem sikerül. S ami a legsúlyosabb: kimondani sem! Ezeknek a dokumentumoknak legfeljebb önleíró szerepük lehet; helyet kaphatnak naplókban, levelekben - hiszen erősen személyesek -, de közreadásuk csak növeli azt a szemetet, amit ugyanis termel az irodalom egy része. Érdemes volna szótárat készíteni ezekből a művekből: csak össze kellene gyűjteni a címszavakat, jelentést vagy szómagyarázatot fölösleges lenne melléjük írni. Abszolút üres eszközök csak, de beváltan megrendítő-
ok, reménytelenek, bátrak és ha kell, a hatalmat támadják bőszen, ha kell biztosítanak, hogy ember embernek farkasa lett, hogy "ész érzenen - valahol kirándul". Ebből a szótárból merítve aztán a kezdő költők könnyedén tudhatnak a "fogalmazás nehézségein" és érett, jól fizetett hangulatjelentésírói lehetnek előjövendő, történelem nélküli, identitászavaros, meg-hasonlott nemzedékeknek.

Most tehát konkrét elemzés helyett leírtunk egy jelenséget, mely olvasás közben eszünkbe jutott. A jelenség említése eltávolít minket a tárgytól, de az irodalom-hiány egyik legfontosabb okát látjuk benne. Keressünk most már további okokat magából a Bölcsész-ből.

Vissza kell itt térnünk azokhoz, akiknek sikerült megszólniuk ebben a kötetben és rögtön kapcsolnunk kell szerkesztési kérdéseket is. Ha nagyobb szél támadna és írófélek asztaláról röpitene világga kisebb-

JELENTÉS AZ IRODALOM HIÁNYÁRÓL

Bölcsész 80'81'82'83'

A következőkben minden szó a cím erejéből vesz el, holott csak ennek a címnek kellene épen maradnia. Mert a cím most nem leplezi azt, amit leplez az udvarias gyakorlat: homályosról homályosan. Ha írnom kell az antológiáról, szavakat kell használnom, s ezzel be kell ismernem, hogy abban is szavakat - sőt prózává és verssé rendezett szavakat találtam. Így könnyű lehetne a dolgom: megvizsgálni az egyes szerzőket és műveket, rövid elemzéseket készíteni, kutatni az apróbb sikerek és a nagyobb erőtlenségek okait, majd adni egy összegző képet, kimutatva, hogy a megjelenés végülis több a meg nem jelenésnél. Ez a megoldás azonban törvényesítené azt, hogy mégiscsak irodalommal van dolga az olvasónak - a kötet egészét tekintve. Ez azonban nincs így.

A kötetben egy prózairó /Nagy Imre/, két költő /Sziij Ferenc és Hévízi Ottó/, és egy - most már ki-